

FAŠISTIČNA GIBANJA V EVROPI

Italijanski fašizem

- Italija je bil precej **nerazvita**, kmetje nepismeni, na severu industrijsko sicer razvita, jug pa je živel od kmetijstva ali ribolova.
- Vse od združitve (1859-70) je vladal **ozek krog skorumpiranih liberalnih** politikov
- Volilo je **manj kot 10%** prebivalstva (nasilje, podkupovanje, ponarejanje)
- Najvplivnejša nova sila je bila **Italijanska socialistična stranka**, ki je postajala vedno bolj **revolucionarno** razpoložena.
- Na drugi strani so med revnejšimi sloji pridobivali vpliv **katoliški sindikati** in pa **nacionalizem** med izobraženci.
- Kljub dobremu izidu po I.svetovni vojni Italija z izkupičkom *ni bila zadovoljna* (niso dobili Dalmacije)
- Vojne žrtve in neuresničene imperialistične želje so le podžigale **nacionalizem**
- Državo so po vojni zajele **gospodarske krize, pomanjkanje hrane in ind. surovin, inflacija**, naraščanje **brezposelnosti**.
- Stavke na severu, kmečki upori na jugu. **Bližanje revolucije** tudi v Italiji.

Benito Mussolini

- Bivši socialist – ustanovil **Bojno skupino**, ki se je z orožjem bojevala **proti stavkajočim** in proti komunistični nevarnosti.
- *Dvomil* je v **marksistični program** delavske revolucije, češ da ni primeren za Italijo
- Začel se je ogrevati za drugačno revolucijo, ki bi odstranila liberalni sistem vladanja in na oblast prinesla **nov družbeni razred**.
- Fašistično gibanje se je tako naslonilo na novi, t.i. **srednji družbeni razred**, proti liberalcem, socialistom in komunistom.
- **Fašizem** so podprli nekateri **milanski industrijalci**.
- 2-letno obdobje nezadovoljstva se zaključi ko delavci zasedejo tovarne in ladjedelnice v S Italiji. Delavski nemiri so začeli **usihati**.
- Fašisti so z naraščanjem delavskih zahtev začeli ustanavljati **oddelke – squadre**, ki so na svojih pohodih razbijali stavke, pretepali delavce, zažigali prostore časopisov...
- Policisti so dopuščali **fašistično nasilje**. To je bila skrivnost uspeha.
- Število stavk in sindikatov je upadalo, članstvo v fašijah je naraščalo.
- 1921 so fašisti prišli v **parlament**. Mussolini še ni mogel prekiniti vezi s svojim levičarskim izvorom.
- Ustanovil je **Narodno fašistično stranko** (PNF) z desničarskim programom:
 - zagovarjal monarhijo
 - svobodno podjetništvo in trgovino
 - protisocializem
- Kasneje PNF postane ena izmed največjih strank. Mussolini ni želel v vlado. Grozil je z množičnim **pohodom iz vse Italije na Rim**.
- Vlado so 1922 končno ponudili Mussoliniju in pohod na Rim se je sprevrgel v **proslavo zmage**. Začetek fašistične revolucije.
- Mussolini je svojo oblast utrjeval z **zastaševanjem, nasiljem, zapiranjem, izganjanjem in umori političnih nasprotnikov**. Policija ni nasprotovala.
- Na volitvah ima PNF že **2/3 glasov**.
- V začetku 1925 je Mussolini razglasil, da bo uvedel **diktaturo**.
- Mussoliniju omogočijo **skoraj popolno oblast**:
 - prepove opozicijo in svobodne sindikate
 - tisk deloma prevzamejo fašisti, ostanek pa nadzira državna cenzura
 - ni več volitev krajevnih uradnikov – imenovani od države
 - policija dobi velika pooblastila za zapiranje
 - zelo razširjena smrtna kazen

- posebno sodišče za politične prestopnike
- tajna policija OVRA, ki je lovila protifašiste.

Totalitarizem in korporativna državna ureditev

□ Fašistična ideologija je temeljila na poudarjenem **žrtvovanju posameznika za italijansko državo**.

□ "Vse za državo, nič proti državi, nič mimo države!"

□ Fašistična revolucija je zahtevala iskreno privrženost in aktivno **sodelovanje**.

□ **Politična propaganda** – časopisi, plakati, po zidovih izpisana gesla ! Organizirani propagandni filmi, šolski pouk je bil prežet s fašistično ideologijo in nacionalizmom.

□ Mussolinija so začeli imenovati **Duce** – voditelj.

□ Mussoliniju se posreči skleniti **sporazum s papežem**. Z lateransko pogodbo so v Rimu ustanovili državico **Vatikan** in uredili odnose med cerkvijo in državo. S tem dobi množično podporo katoličanov.

□ **Korporativno** urejena država – razdelitev države/gospodarstva na način **parceliranja**.

Povezali naj bi se v enotne mešane sindikate. S tem, naj bi prihajalo do **povezovanja** in do **manjših razlik med regijami**.

□ **Vse kontrolira država**, ta način je bil uspešen, manj brezposelnosti, opomore si javna infrastruktura.

□ Gospodarska politika fašistov **usmerja gospodarstvo**, se torej vanj vključuje.

□ Fašistični sindikati so članom priskrbeli nekaj zaščite in koristi, zavarovanja.

Fašistična napadalnost

□ Italija naj bi bila **premalo poplačana** po I.svetovni vojni – bila je 'zmagovalka'

□ Zaradi namišljenega **obnavljanja antičnega rimskega imperija** je bila Italija še posebej napadalna do sosednjih **sredozemskih** držav: Jugoslavije, Albanije, Grčije in severnoafriških dežel.

□ V sporu z Kraljevino SHS mu je uspelo priključiti vmesno državico Reko, neuspeh pa je doživel z zasedbo Krfa.

□ To je Mussolinija naučilo, da še **ne more kljubovati velesilam**, z Britanci je zato začel prijateljevati, Francozom pa je še naprej nasprotoval.

□ VB mu je poplačala in dobil je **varstvo nad Albanijo**.

□ Ko se je pojavil Hitler, so tudi Mussoliniju bolj popuščali. 1936 so Italijani osvojili **Etiopijo**. Med Špansko državljansko vojno se **je navezal na Nemčijo**.

□ Jeseni 1936 je sam predlagal ohlapno zvezo **os Rim-Berlin**.

□ Kasneje si uradno prisvojijo Albanijo, maja 1939 pa z Nemčijo sklene '**jekleni pakt**' – medsebojna pomoč v primeru vojne.

Nacizem v Nemčiji

□ Gibanje zelo podobno fašizmu, je pa še bolj zaznamovalo svoj čas – nacizem.

□ Zelo pomemben za oblikovanje nacizma je bil **Adolf Hitler**.

□ Ker je bila Nemčija poražena I.svetovne vojne in je morala izpolniti pogoje mirovne pogodbe so se Nemci počutili **osramočene in ponižane**.

□ Ni se smela združiti z Avstrijo, ki je bila **2. glavna krivka** za vojno.

□ Hitler je po rodu Avstrijec, po svetovni vojni se je pridružil majhni **nacionalistični stranki**.

Izražali so se zelo nacionalistično, celo **rasistično**.

□ **Strankarski program** je zahteval:

- poprava "krivične" mirovne pogodbe
- vrnitev nemških ozemelj
- združitev vseh Nemcev v eni državi
- odvzem nemškega državljanstva vsem Judom
- zaplenitev vojnih dobičkov
- velike industrijske koncerne nacionalizirali
- veleblagovnice nadzorovali
- zaščitili male trgovce, obrtnike, male poslovneže

□ Hitler se je izkazal za dobrega **govornika**, postal je eden najuglednejših članov.

□ **NSDAP** – Nationalsocialistična nemška delavska stranka. Kasneje so jo začasno prepovedali, Hitlerja pa za eno leto zaprli – napisal **Mein Kampf** (teorija o večvrednosti arijcev, zlasti v primerjavi z Judi in Slovani)

□ Nemčija naj bi po njegovem potrebovala **več prostora**, dobila bi ga s **širitvijo** (predvsem proti vzhodu na rusko ozemlje)

□ Čas Hitlerja je prišel **z veliko svetovno gospodarsko krizo** in politično krizo v Nemčiji. Nacisti so dobivali volivce s podpiranjem interesov **srednjega sloja**.

□ Na popularnosti dobivajo **komunisti in nacisti**, a so zelo izenačeni. Na volitvah 1932 pa so s 37% postali najmočnejša stranka v Nemčiji, kar pa za sestavo večinske vlade še vedno ni bilo dovolj.

□ Za Hitlerja so se odločili po zelo dolgem času. **Mandat za sestavo vlade** so mu dali 30. januarja 1933

□ Vsi so mislili, da iz Hitlerja ne bo nič in da ga bo mogoče nadzirati, temu ni tako.

□ Hitler je hitro **opravil s komunisti** (obtožil jih je za požig parlamenta), potem s **socialisti**, pozneje pa še z drugimi strankami.

□ V pol leta je bila Nemčija **enostrankarska država**, razpustili so sindikate.

□ Po Hindenburgovi smrti Hitler postane še **predsednik republike – führer**. Oblast so si nacisti utrdili z ustavnimi spremembami in uličnim nasiljem svojih '**jurišnih odredov**' – **SA** (Sturm Abteilungen) – podobno fašističnim skvadram v Italiji.

□ Velik poudarek na **politični propagandi**. Pazil je, da je ostal priljubljen.

□ **Noč dolgih nožev** – obračun z vodstvom SA-ja, dal ga je enostavno postreliti.

□ Nacistična država je nasilno odstranila vse, ki bi ji utegnili škoditi.

□ Medije so strogo nadzorovali strokovnjaki.

□ **Sistem 4-letk**. Hitler je stavil na **gospodarsko samozadostnost**. Kliring – **blagovna menjava**. **Žitna avtarkija** – projekt s katerim bi Nemčija pridelala zadostno količino hrane

□ Ideologijo so **prenesli v šole**, razpustili so vse neodvisne organizacije.

□ Ustanovili so Hitlerjevo mladino, Nemško delavsko fronto, moč skozi veselje.

□ Na miru so pustili samo **vojsko in obe Cerkve** (katoliško in protestantsko)

□ Vpeljana **korporativna državna ureditev**. Kapital se je še bolj združeval v velikih industrijskih in finančnih kartelih.

□ Pri gospodarstvu je imela tako kot v Italiji **veliko besedo država**.

□ 1. mesec po prihodu Hitlerja na oblast so ustanovili **1. koncentracijsko taborišče Dachau**.

Prvi zaporniki so bili **komunisti in socialisti**, kasneje pa še Judi, Cigani, homoseksualci, potepuhi, umsko prizadeti, pripadniki majhnih verskih sekt.

□ Sprejeli so tudi posebne **rasistične zakone**:

- prepoved poročanja Judov z Nejudi.
- Odvzeli so jim nemško državljanstvo
- Bogate Jude so razlastili
- "kristalna noč" – organiziran pogrom nad njimi, uničili in izropali so jim trgovine, stanovanja, svetišča, na 1000 so jih pretepli, nekaj tudi ubili.

□ Hitler je **prekršil** tudi **določila versajske mirovne pogodbe**, nehal je plačevati odškodnino, začel se je oboroževati...

□ 1938 je Nemčiji **priključil Avstrijo**, z dovoljenjem VB in Francije pa še ljudi na **Češkoslovaškem**.

□ 1.9.1939 je napadel Poljsko. Končno sta se odzvali tudi VB in Francija.

Manj uspešna fašistična gibanja v Evropi

□ Gibanja podobna fašizmu in nacizmu poznamo v tem času še v Avstriji, Španiji, na Madžarskem in v Romuniji. Manj vplivna pa v vsaki evropski državi, tudi v JU.

□ Fašistoidna gibanja poznamo tudi v Franciji in VB. V srednji Evropi do bila bolj popularna, ker :

- narodno mešano prebivalstvo
- 'nepravična' razdelitev meja

- splošna (gospodarska) nerazvitost

Sovjetska zveza

- Podpisala je **mir(Brest-Litovsk)** sebi v škodo, samo da bi končala vojskovanje z Nemci. Sovjeti pa so morali zmagati še v **državljanski vojni** proti nasprotnikom revolucije
- Pričakovali so revolucije po ostalih državah, a so bile tam **zadušene**, tako pa je SZ ostala **politično in gospodarsko osamljena**.

Gospodarske težave

- Za preprečitev popolnega gosp. zloma oblast uvede '**vojni komunizem**': poddržavila je vso industrijo, banke, veleposestva, podjetja. Najnujnejše stvari so delili. Država je posredovala pri menjavi blaga. Prišlo je do še večjega pomanjkanja – **lakote**.
- Po koncu drž. vojne so začeli z **ново ekonomsko politiko** (NEP). Mala podjetja so vrnili lastnikom, država je še naprej nadzirala industrijo. Kmetje so bili plačani po učinkovitosti.
- Nastane sloj bogatih kmetov – **kulakov**.
- Ko je Lenin umrl, se je med njegovimi ožjimi sodelavci začel **boj za oblast**.
- Njegov naslednik je postal **Stalin** (Jekleni). NEP je označil kot vračanje kapitalizma, zato so spet poddržavili podjetja.
- Uresničevali so **5-letke** (petletni gospodarski načrt)...
- Kljub svetovni gospodarski krizi je SZ postala **3.ind. sila sveta** (za ZDA in Nemčijo). SZ je bila usmerjena predvsem v **težko industrijo**. Primanjkovalo je stanovanj, hrane, oblačil.
- Po Leninovi smrti so kmete spet omejevali z večjimi davki, in prisiljenim vstopanjem v **kolhoze** – kolektivno gospodarstvo. Kmetje so se temu izogibali, prišlo je do lakote.
- Stalin je potem dovolil, da so lahko obdelovali kmetje del zemlje samo zase.
- V tem času je umrlo zelo veliko ljudi samo zaradi lakote.

Sovjetski totalitarizem

- **Strog nadzor nad državljani!** Bali so se notranjega sovražnika.
- Ustanovljena policija, ki je iskala **politične nasprotnike** in jih potem samo na podlagi suma obdolžili in poslali v taborišča v Sibiriji (**gulagi**) – 20mio žrtev.
- Voditelji so bili celo prepričani da je strog nadzor najboljša pot **do brezrazredne družbe** – komunizma.
- Stalin je počasi obračunal z nasprotniki znotraj partije – **čistke**:
 - montirani sodni procesi
 - tajna policija (NVKD – KGB)
- Bil je **popolnoma proti religiji**. Cerkve so rušili ali jih uporabljali kot skladišča.
- Z obsojanjem velikega števila ljudi je komunistična oblast **reševala pomanjkanje delavcev za najtežja dela** – gradnje, rudarjenje.
- Ker je obsodil veliko sposobnih ljudi je tudi škodoval državi.
- Ljudje so s plakati, filmi, književnostjo nenehno prepričevali o tem, da vladajo delavci sami sebi.
- Spodbujali so **delovno tekmovalnost**
- Širjenje **kulta Stalinove osebnosti**
- **Žrtvovanje posameznika za družbo**.

FAŠIZEM	NACIZEM	STALINIZEM
totalitarna ideologija	totalitarna ideologija	totalitarna ideologija
ogromno vlogo ima cerkev	proti cerkvi	proti cerkvi
korporativizem	blagovna menjava	NEP, naturalna menjava
vse za državo	ideal nacije, države	vse za družbo
tajna policija	jurišni odredi SA	tajna policija NVKD
omejevanje pravic	odprava ustave	omejevanje pravic
zapiranje političnih nasprotnikov	zapiranje nasprotnikov	zapiranje nasprotnikov
monarhija	desničarska	kulaki

ideal antične države	posameznik nima vpliva	kult voditelja
nacionalizem	antižidovski	nacionalizem
kult voditelja	antiboljševizem	
	upiranje na vojsko	
	kult voditelja	